

V začetku devetdesetih let 18.st. so Slovenci živeli razdeljeni na 3 države z dvema surevenoma:

- večina slovenskega ozemlja je spadala v „Sveto rimsko cesarstvo nemške nacije.“ → na čelu je stal Jožef II., izvoljeni rimski cesar. Prava oblast pa ni bila v njegovi cesarski moči, temveč v habsburških deželah, ki jim je vladal: Češka in Moravska z ostanki Šlezije, nadvojvodina Spodnja in Zgornja Avstrija, vojvodine Štajerska, Koroška in Kranjska z avstrijsko Istro, trst, grofiji Goriška in Tirolska s Predarlško, dežele ogrske krone s Hrvatsko in transilvanijo, Galicija in Bukovina, več raztresenih posesti na Švabskem in ob zgornjem Renu, milanska vojvodina in avstrijska Nizozemska (večina dan. Belgije in Luksemburga).
- Od teh habsburških posesti ogrsko-hrvatske dežele, Galicija, Bukovina in milanska vojvodina niso spadale v nemško cesarstvo.
- Manjši del Slovencev je živel na ozemlju Beneške republike (obsegala dan. V del današnje Lombardije, benečijo, del Istre, Dalmacijo in Boko Kotorsko ter Jonske otoke.

JEZIKovna meja: Tržaški zaliv – Tilment – dolina Rezije – Kanalska kotlina – Karnske Alpe – Šmohor – Ziljske Alpe – Beljak – Osojske Ture – Gosposvetsko polje – Svinška planina – Drava – Monošter – Sotla – Gorjanci – Kolpa.

Jezika uradov sta nemščina in italijanščina, toda za najpomembnejše, ljudstvu namenjene razglase, uporabljajo tudi slovenščino, jezik gospodarskih in trgovinskih krogov je v Primorju italijanski, v notranjosti nemški, enako je bilo v kulturnem življenju.

PREBIVALSTVO

Velika večina prebivalstva na Slovenskem je živela od kmetijstva. Mesta so bila majhna – malo več prebivalcev so imela le glavna deželna mesta: Ljubljana, Celovec in Gorica, Idrija; edino večje slovensko mesto je bil Trst.

Razen s kmetijstvom in tradicionalno mestno trgovino in obrtjo se je ne majhen del prebivalstva na slovenskem ukvarjal in zaposloval v železarstvu, manufakturah, prevozništvu in kmečki trgovini.

Država je skrbela za pospešen razvoj manufaktur, skrbela je za prometna pota in gradila nova, začela ukinjati notranje carine, vedno bolj posegala v cehovsko organizacijo in odpravljala številne cehe.

Spremembe v poljedelstvu: opušča se sistem triletnega kolobarjenja, uvajalo se je kolobarjenje sadežev, praha je izginjala, uvajale so se nove kulture (krompir, koruza, krmilne rastline), uveljavljali so se znanstveni izsledki.

Pojavili so se prvi obsežnejši začetki melioracije širših kompleksov (Gruberjev kanal 1772-1782).

Ustanavljali so kmetijske družbe, ki so sprva vključevale le fevdalce, birokracijo in duhovščino, kmete pa le v redkih primerih.

V avstrijskih deželah je vladal absolutizem. V času Marije Terezije in Jožefa II. so bile izvedene številne reforme, ki jim je bil poglobitveni namen okrepiti državo s potrebnimi spremembami in pri tem ohraniti absolutno oblast vladarjev. → omejitev pravic deželnih stanov in fevdalcev ter večje upoštevanje in večje pravice podložnikov. → prenos

upravnih in sodnih funkcij na državne urade. → uradništvo se je močno povečalo. Skoraj vse višje uradništvo je bilo iz vrst plemstva.

Vladar posega tudi v cerkvene zadeve. → poiskuje jo uporabiti kot sredstvo svoje politike in oporo svoje oblasti.

UPRAVNA RAZDELITEV

Upravno so bile v začetku devetdesetih let Štajerska, Koroška in kranjska pod gubernijem v Gradcu. Nižje upravne enote so bile okrožje z okrožnim glavarjem na čelu. Ves gubernij je štel 10 okrožij:

- 2 na ozemlju Štajerske
- graško (zajemalo delček slovenskega narodnostnega ozemlja na levem bregu Mure)
- mariborsko
- celjsko
- celovško in beljaško okrožje na Koroškem
- ljubljansko okrožje (obsegalo Gorenjsko, Belo krajino in novomeško Dolenjsko)
- postojnsko okrožje (obsega Notranjsko in avstrijsko Istro)

Na primorskem pa je bil tržaški gubernij (gradiščanska in Goriška).

DRUGAČNA UREDITEV NA OGRSKEM

Zakonodajno oblast s kraljem deli tudi sabor, v katerem je zastopano predvsem plemstvo in meščanstvo. Močno vlogo je imela župnijska avtonomija v rokah plemstva. Za plemstvo in meščanstvo je veljala verska svoboda. Tu so živeli prekmurski Slovenci.

DRUGAČNA UREDITEV V BENEŠKI REPUBLIKI

V Beneško republiko sta sodila del Slovenske Istre in Beneška Slovenija (slovensko ozemlje V od Furlanije, ki je bilo v beneški oblasti). Oblast ni bila centralizirana – mestna in vaška avtonomija, imeli so mestne predstojnike, župane.

Avstrijsko cesarstvo

SPREMEMBE PO REFORMAH Marije Terezije in Jožefa II.

- deželni stanovi se niso več sestajali, formalno pa niso bili ukinjeni
- stanovski odbori so bili odpravljani
- v sodstvu nad podložniki se je začela vmešavati država z zahtevo po kvalificiranih sodnikih.
- Kmet je imel pravico pritožbe na kresijo
- Kmet je postal svoboden
- Z urbarialno regulacijo so bili obdavčeni tudi fevdalci od svojih zemljišč in dohodkov.
- Davke so pobirali posebni uradniki
- Stara mestna samouprava je bila v veliki meri odpravljena (uvedeni so mestni odbori, upravne in sodne posle pa opravljajo plačani župani skupaj s svetniki).
- Namesto najemniške vojske se je uveljavila stalna vojska – uvedena vojaška obveznost, dosmrtna vojaška služba
- Oštevilčili so hiše

- Začela so se štetja prebivalstva
- Za rekrutacijo so uvedeni naborni okraji → začetki poznejših okrajev kot nižjih upravnih enot (niso bili zaokrožene, smotrno urejene enote, temveč sestavljeni iz ozemeljsko ločenih delov in neenakomerne velikosti)
- Tolerančni patent je dal versko svobodo pripadnikom vseh veroizpovedi
- Odpravljani so bili številni verski prazniki in božje poti, ukinjeni številni redovi... odpravili škofijska semenišča in uvedli državna generalna semenišča. cerkvena sodišča so omejili na verske zadeve, število župnij se je bistveno povečalo, izvedena je bila reorganizacija škofijskih meja – prej majhne škofije so dobile teritorialno sklenjeno in okrožni upravni razdelitvi podrejeno ozemlje:
 - ljubljanska škofija: zajela Kranjsko razen dela Notranjske in Istre
 - krška škofija: sedež v Celovcu, obsegala večino Koroške razen V dela
 - lavantinska škofija: sedež v Šentandražu, obsega ozemlje V Koroške z Velikovcem in celjskega okrožja na Štajerskem
 - sekavska škofija: nov sedež v Gradcu, obsega od slovenskega ozemlja mariborsko okrožje
 - tržaška škofija: obdržala svoje župnije na Notranjskem
 - goriška škofija: ozemlje omejeno na goriško deželo
- šolske reforme

Tehnični napredek in potreba po večji produktivnosti – to je zahtevalo dvig znanja množic na podeželju in v mestih → tega se je zavedala tudi država (kmetu je potrebno dati več svobode in vsaj nekaj izobrazbe).

→ šole so potrebovale učni jezik, vedno številnejše zakone, odredbe in predpise je bilo potrebno približati množicam → s tem so se odprle možnosti za drugačno uveljavljanje slovenskega jezika

V zadnji tretjini 18.st. se je na Slovenskem začelo tudi narodno gibanje → narodno prebujenje oz. narodni preporod. Sprva je zajemalo le posameznike med inteligenco → sestavljanje slovenske slovnice, nabiranje slovarskega gradiva in narodnih pesmi, prevajanje nabožnih knjig, izšli so 3 pesniški almanahi ... Slovenski jezik so preroditelji pisali tako, da so ga razumeli tudi Slovenci v drugih pokrajinah (ni bilo še knjižnega jezika).

Slovensko gibanje: jedro v Ljubljani, pojavlja se tudi na Koroškem in Štajerskem, kasneje pa še na Primorskem. Prvi buditelji niso bili enotni:

- izrazito konzervativni (povezani s fevdalnim redom), Pohlinov krog
- navdušeni pristaši reform in jožefinizma; janzenisti
- maloštevilni svobodomisleci in prostozidarji s protifevdalnimi tendencami.

V tem času tudi še ne moremo govoriti o kakšnem političnem programu.

Francoska revolucija je vzbujala strah tako pri nasprotnikih kot pri pobudnikih in pristaših reform.

Popuščati je začel tudi Jožef II., ki je preklical vse reforme, razen nevoljniškega in tolerančnega patenta.

Jožefa II. nasledi njegova brat Leopold II. (1790-1792) → odpravljena urbarialna regulacija → davke so zopet pobirali zemljiški gospodje (k temu so pripeljali tudi kmečki upori). Vladar je obnovil deželne stanove, obnovil stanovske urade, reformiral graški gubernij, obnovil samostojnost vsake dežele s posebnim guvernerjem. Preklicane so bile posamezne cerkvene reforme: obnovljena božja pota, obnovljena stara škofijska semenišča, konec poseganja državnih oblasti v zunanje in bogoslužne zadeve.

Leopolda nasledi Franc II. (1792-1835). Bil je odločen nasprotnik reform.

Bolj so se gesla francoske revolucije širila čez mejo habsburške monarhije, bolj se je krepila reakcija in njena pripravljenost braniti politično in državno ureditev v Avstriji → vedno močnejše so zahteve, naj se ustaljene stvari ne premikajo.

Vojne med Francijo in Evropo privedejo do prvih sprememb političnih meja na našem ozemlju.

Francozi pri nas:

- marca 1797 – po premirju 18.4. so se umaknili (ob povratku Napoleon v Ljubljani)
- 1.1797 – Avstrija za kratek čas dobi tudi beneško Istro in Dalmacijo ter Beneško Slovenijo → prvič v zgodovini se vse s Slovenci poseljeno ozemlje združi pod enim vladarjem
- 1805 francoske čete drugič pridejo v slovenske dežele ter jih v celoti zasedejo
Cesar Franc II. je po bratislavskem miru 6.8.1806 odloži cesarski naziv in najvišjo oblast v nemškem cesarstvu → konec prvega nemškega cesarstva (avstrijsko cesarstvo).
- 1809 tretji prihod Francozov k nam, 21.5. francoske čete vkorakajo v Ljubljano, po bitki pri Wagramu so Francozi zasedli vse notranje avstrijske dežele, z mirom v Schönbrunnu pa sobijo še Goriško, Trst, Kranjsko ter polovico Koroške.

Dežele so morale oskrbovati francoske vojake (+ velike kontribucije + prisilno posojilo) → to slabi odnos slovenskega kmeta in Francozev.

Posamezne skupine brambovcev so napadale francoske čete → francoski pritisk se še poveča. Kmetje so se pod vplivom proavstrijske propagande uprli pritisku → upori se končajo šele z ustanovitvijo Ilirskih provinc.

Že pred prihodom Francozov so med plemstvom, duhovščino in birokracijo vse bolj prevladovali nasprotniki reform → sumljivi so postali vsi tisti, ki so v okviru absolutizma zagovarjali reforme.

L.1798 je bil izdan zakon, s katerim se je dajala kmetu možnost, da se je z dogovorom s fevdalcem mogel odkupiti podložništva, vendar je to spremembo moral prijaviti kresiji → reforma se v praksi ni uveljavila.

Druga pomembna reforma je bila omejitev vojaške obveznosti – ne več dosmrtna vojaška služba.

Izvedene so bile tudi upravne reforme → zopet se uveljavijo večje upravne enote.

L. 1793 je osnovano posebno policijsko ministrstvo, policijski aparat je vse bolj nadziral celotno javno in tudi privatno življenje. Javno kritiko je zatrla cenzura – področje dramatike, časopisov in bilateristike. L. 1795 so prepovedali prostozidarske lože.

ŠOLSTVO – šola naj bi postala orodje proti vsemu naprednemu in ena izmed opor vladajoči reakciji. L.1805 je izdan nov političen zakon, ki je posledica prizadevanj prilagoditi šolstvo reakcionarnim ciljem.:

- vplivati z religijo na blaginjo države in vseh državljanov
- velja vse do l.1869
- nadzorstvo v OŠ je prišlo v duhovniške roke: (versko vzgojne naloge pouka, podreditev učiteljev duhovščini), učiteljeval je cerkovnik

Po l.1790 je št.OŠ upadlo, šolski obisk je še vedno nizek → ustanavljanje nedeljskih šol (pouk le v slovenščini).

Spremembe v gimnazijah → nov predmetnik, gimnazijski kodeks, 5 oz. 6 razredov, uveden predmetni pouk. Gimnazije so vodili redovi ali politični uradniki, vlada pa je imenovala posebne izpitne komisarje. Reformirali so tudi filozofski študij na licejih in univerzah. Učni jezik je bil nemški, oblast pa ni direktno nastopala proti slovenščini v OŠ. → velika vloga duhovščine, še zlasti, če je bil duhovnik vključen v narodobuditeljsko dejavnost.

NARODNI PREPOROD so oblast in uradni krogi nehote celo pospeševali → v slovenščini so objavljali vojne razglase in odloke. Narodno preporodno gibanje je ostalo na kulturnih področjih in ni bilo tako, da bi neposredno sprožilo pritisk in udarec državnih oblasti.

Francoska revolucija ima vpliv na narodno gibanje na Slovenskem, ki se kaže v ostrejši idejni diferenciaciji. Pri nas srečamo tako simpatizerje kot tudi nasprotnike francoske revolucije.

Simpatizerji: člani prostozidarskih lož (J. Merk, lastnik manufakture F.P. Herbert, Študentska mladina v Gradcu, Anton Tomaž Linhart, Martin Kuralt...

Nasprotniki: Miha Anderuš.

Narodno prebujenje je počasi napredovalo, več se število narodnih delavcev:

- Pohlinov krog: - le ponatisujejo knjige iz prejšnjih let
- Janzenistični krog – oslabi z Japlovim odhodom
- Krog okoli Žige Zoisa – Valentin Vodnik (1791-1800 Lublanske novice), l.1809 Jernej Kopitar: Slovnica slovanskega jezika → povezuje v slovensko skupnost vse Slovence razen Prekmurcev, čista slovenska beseda je le pri kmetu.

I l i r s k e p r o v i n c e

Ustanovljene so bile 14.10.1809 (podpis mirovne pogodbe v Schönbrunn) s posebnim Napoleonovim dekretom.

Obseg: Primorje, Kranjska, Z Koroška, Hrvaška na desnem bregu Save, ozemlje beneške Istre, Dalmacije, Boke Kotarske in ozemlje Dubrovniške republike; l.1810 priključijo še Vzhodno Tirolsko.

L.1811: ureditev meje z Avstrijo; meja z Italijo: po Soči od izliva do izvira in po rateškem razvodju.

Obsega 55 000 km², 1,5(?) milijona prebivalcev: Slovenci, Hrvati, Srbi, nemško in italijansko prebivalstvo

Vzroki za nastanek:

- politični in vojaški momenti
- Napoleonova težnja, da na tem delu zapre kontinentalno blokadi
- Ustvariti neposredno zvezo s Turčijo po kopnem.

S francosko okupacijo se del slovenskega ozemlja seznanili s pridobitvami francoskih institucij (Napoleonove oblasti postajajo čedalje bolj konzervativne v odnosu do revolucionarnih zahtev). Oblasti so se želele bolj mirno približevati ureditvi, kakor je bila v Franciji – zato niso pohiteli z odpravljanjem fevdalnih vezi.

Francozi so: uvedli moderno uradniško upravo in sodstvo, uredili novo šolstvo, uveljavili enakost pred zakonom in odpravili privilegije vladajočih razredov.

DRŽAVNOPRAVNI POLOŽAJ: ustanovljene so bile z Napoleonovim dekretom, niso postale sestavni del francoskega cesarstva – z njim ozko povezane in v veliki meri podrejene francoskim ministerstvom in najvišje zanje pristojno kasacijsko sodišče je bilo v Parizu.

UPRAVNA RAZDELITEV: 6 civilnih in 1 vojaška provinca:

- Koroška z Vzhodno Tirolsko, glavno mesto je Beljak
- Kranjska brez Vipave in istrskega ozemlja, glavno mesto Ljubljana
- Istra je obsegala Goriško, Vipavsko in Trzič in po l.1811 skoraj celotno Istro, glavno mesto Trst
- Civilna Hrvaška, ki je do 1811 vključevala večino nekdanje avt. Istre, glavno mesto je Karlovac
- Dalmacija, glavno mesto je Zadar
- Vojna Krajina.

Francozi so ohranili stare državne meje.

Nižje upravne enote so bili distrikti (okraji) → naslonili so se na meje avt. okrožij, glavno mesto Ilirskih provinc je bila Ljubljana. Tu je bil generalni guverner (vojaške zadeve in nadzorstvo nad vso upravo in pravosodje) + generalni intendant za finance (odgovoren za vso civilno upravo) + generalni komisar za pravosodje = vlada Ilirskih provinc.

Posameznim provincam so stali na čelu intendantov → v vsaki je bilo posebno sodišče – nižje sodne enote (kantoni), ki so razsojali majhne vrednosti in vse prekrške. Distriktom so vladali namestniki intendantov – poddelegati. Najnižje upravne enote so bile občine z župani na čelu.

Deželni stanovi so bili odpravljeni, fevdalci so izgubili upravne pravice vezane na zemljiško gospodarstvo.

Višjo upravo so prevzeli od države plačani in imenovani uradniki; jezik višje uprave in sodišč je bila francoščina, drugod pa se je uporabljalo nemščino oz. italijanščino; vladni listi so izdani v 3 jezikih, tudi v Ilirskem.

Ostale spremembe:

- enakost državljanov pred zakonom, konec posebnih sodišč za pripadnike posameznih družbenih razredov in slojev
- uvedena je bila civilna poroka
- davke so pobirali državni uradniki – uveden sistem enotnega zemljiškega, osebnega in obrtniškega davka – davki niso zadoščali za kritje stroškov uprave in vojske v Ilirskih provincah → dolgovi, zaostala izplačila plač in pokojnin, nezadovoljno ljudstvo...
- uvedli novo širšo vojaško obveznost z le maloštevilnimi oprostitvami
- francoske oblasti so uveljavile načelo splošne enakopravnosti vseh ver → tedaj so se na Kranjsko in Koroško zopet naselili Judje
- obnovljene so bile prostozidarske lože (nastale v Ljubljani, Trstu in Kopru)
- matične knjige naj bi poslej vodili župani, vendar do tega nikoli ni prišlo
- meje škofij so uskladili s političnimi (Ljubljanski škofiji je bila podrejena Z Koroška in V Tirolska)

S p r e m e m b e v š o l s t v u

- osnutek za novo ureditev je pripravil Rafael Zelle, kasnej nadzornik javnega šolstva
- namesto trojnih oblik OŠ (trivialk, glavnih šol in normalk) so uvedli 4-letne OŠ (te naj bi bile v vsaki občini) → iz njih pa so mogli učenci neposredno prestopati na gimnazije ali strokovne šole. Za šole 1. stopnje in za učne moči na njih so morale poskrbeti občine → št. trivialk upade.
- nove gimnazije so bile praviloma dvo razredne, lahko pa tudi 3 ali 4 razredne. Bile so v: Ljubljani, Novem mestu, Idriji, Gorici, Kopru, Trstu, Kranju, Postojni, Beljaku. Vzdrževali so jih iz generalne blagajne, učenci pa so morali plačevati tudi šolnino (za administrativne posle). Učence so usposabljalne za liceje – višje gimnazije, ki so trajale 6 let in so iz njih dijaki šli na visoke šole ali pa v urade, armado in gospodarstvo.
- Liceji: v Trstu, Gorici, Kopru, ljubljanski licej – organiziran kot centralna šola
- L.1811/12 so gimnazije zamenjali kolegiji, ki so kasneje padli v breme občine
- Sčasoma je ostal le licej v Ljubljani: 5 razredov, centralno šolstvo so poimenovali v akademijo → na slovenskem prvič dobimo univerzitetni študij. Vključevala je filozofsko, medicinsko, pravno, tehniško in teološko + knjižnica, kemijski in fizikalni kabinet, botanični vrt
- 30.5.1810 načrt za reorganizacijo šolstva
 - izobraževanje v domačem, deželnem jeziku na OŠ in na gimnazijah oz. kolegijih
 - najbolj slovenske so bile šole v Ljubljani in Idriji
 - Valentin Vodnik je napisal vrsto učbenikov za OŠ in gimnazij v slovenskem jeziku
 - Močno je porasla vloga slovenščine

FRANCOZI IN FEVDALNI ODNOSI

- zemljiški gospodje so izgubili vse upravne in sodne pravice, ostali pa so lastniki svojih posesti
- kmetje so še vedno morali dajati ustrezne dajatve za zemljo, ki so jo uživali
- dajatve so se znižale za 1/5 svoje vrednosti, je pa moral kmet neposredno sam plačevati davke
- l.1811 so odpravili osebne obveznosti, ki niso bile vezane na zemljiško posest
- brez odškodnine so odpravili vse osebne služnosti do zemljiškega gospoda

Kmet se je bremenom pogosto upiral → francoske oblasti so dušile ta odpor kmetov. Med francoskimi veljaki se je ob koncu Ilirskih provinc pojavila pripravljenost, da odpravijo fevdalne zemljiške odnose → si pridobijo privrženost ljudstva in oslabili fevdalce.

FRANCOZI IN GOSPODARSTVO

Kmetijstvu niso posvečali posebne pozornosti. Tu se je počasi nadaljeval proces agrarne revolucije v smislu fiziokratizma. Francoske oblasti so večjo pozornost namenile le gozdarstvu (veliko gozdov prešlo v državno last)

Francozi so uveljavljali načelo gospodarske svobode:

- odpravili so cehe (obrt je lahko opravljal vsak, ki jo je prijavil oblastem in plačal obrtni davek)
- svoboda v notranji trgovini → ustanovili trgovski zbornici v Trstu in na Reki
- vseeno pa se je obdržal sistem monopolov (sol in tobak)
- spore so reševala trgovska sodišča
- kot plačilno sredstvo so bili uvedeni franki in italijanske lire

Za gospodarski razvoj (zlasti za neagrarno proizvodnjo in trgovino) je pomembna splošna gospodarska politika novih gospodarjev → ozemlje Ilirskih provinc je služilo za povezavo s Turčijo → gradnja cest: Ljubljana – Karlovac – Kostajnica (ob turški meji) = Napoleonova cesta

Razvije se tudi poštni, pisemski, blagovni in potniški promet.

S celincko zaporo:

- so Francozi omrtvili neagrarno proizvodnjo in trgovino, ki se je usmerjala iz slovenskega in širšega zaledja proti morju.
- Potrgale so se stare trgovske zveze in poti → zaradi manjšega dotoka surovin prizadete tudi fužine in trgovine z železnimi izdelki. Prizadeti so bili tudi ridniki svinca → odtrgani od naravnih težišč + carinska politika novih gospodarjev → delavci so ostajali brez plačila in so se začeli izseljevati.
- Rudnik v Idriji po začetni krizi dobro deluje – podpora oblasti
- Zaradi pomankanja surovin so z delom morale prenehati marsikatero manufakture
- Francoske oblasti so pospeševale proizvodnjo, ki ni bila nevarna francoskemu blagu
- Naglo je padala vrednost avstrijskega denarja → l.1810 izvedena denarna reforma

Trgovina:

- Francozi so skrbeli za prometne zveze in varnost prometa, v promet uvedli tovorni voz s širokimi platišči, dovolili naseljevanje židovskih trgovcev in ustanovili trgovske zbornice

- Zgube zaradi angleške pomorske blokade in pretrgane zveze z zaledjem – Avstrijo (prizadeti kraji ob morju, še posebej Trst)
- Močno je porasla tihotapska trgovina, kljub strogim ukrepom, zaplembam in sežiganjem angleškega blaga

Gospodarsko so bila bolj prizadeta primorska področja kot pa kraji v notranjosti.

Odnos do Francozov

- niso mogli pridobiti simpatij pri duhovščini, ki je mnogokje sodelovala z njimi, da ne bi izgubila svojega položaja
- fevdalci: nasprotje do novih gospodarjev in strah, da izgube zemljiško posest jih ni odvrčalo od tega, da ne bi prevzemali raznih funkcij v upravi in sodstvu
- birokracija: ni spremenila sovražnega odnosa do novih gospodarjev zaradi neurejenih finančnih prilikah v času Ilirskih provinc
- lastniki fužin, manufaktur, trgovci, obrtniki: trpeli so zaradi gospodarskih razmer v kontinentalnem sistemu
- delavci in kmetje: pričakovali zemljiško odvezo

Za Francoze pa so bili:

- posamezni bogati trgovci in Židje v primorskih mestih, člani prostozidarskih lož v Trstu, Kopru in Ljubljani
- Ljubljana – razpoloženje za nove gospodarje je boljše zaradi ugodnosti, ki jih je mesto občutilo kot središče Ilirskih provinc.
- Del narodno prerodnih delavcev (kulturna pridobitev, večja veljava slovenščine): Martin Kuralt in Valentin Vodnik
- S Francozi je simpatiziralo tudi preprosto ljudstvo: zaradi pravičnosti, discipliniranosti Francozov in svobodnejšega življenja kot pod avstrijskim cesarjem

NARODNI PREPOROD IN FRANCOZI

- v času ilirskih provinc dobi nove vzpodbude
- slovenščina se uporablja v šolstvu in uradih
- Ilirske province so razvijale stare fevdalne okvire in povezovale velik del Slovencev s središčem v Ljubljani in z drugimi Jugoslovani. Vodnik in Kopitar nastopata proti „ilirščini“. Vodnik napiše vrsto šolskih knjig, zbira gradivo in sestavlja nemško-slovensko-latinski slovar (nikdar izšel), prevaja uradne akte, napiše pesem Ilirija oživljena.

NARODNI PREPOROD ZUNAJ ILIRSKIH PROVINC

- avstrijske oblasti so ustanovile stolico slovenskega jezika na liceju v Gradcu → pripravljala naj bi uradnike in duhovnike za službovanje v slovenskih krajih
- večji pomen nemško-slovenskih šolskih knjig

ILIRSKO

Beseda ilirski se je v tistem času splošno nanašala na domači slovenski jezik ali prebivalstvo naših dežel. Narodno preroдно gibanje je v francoskem času dobilo tudi

politično, čeprav nejasno vsebino. Pojavlja se misel, da pomenijo Ilirske province oživiljanje Ilirov, to se pravi Slovanov iz stoletne podložnosti.

Slovensko ozemlje Z od Soče do Rateškega razvodja je sodilo k Napoleonovemu **Kraljestvu Italije**:

- uničevanje stare samouprave Beneške Slovenije (Beneška republika – Avstrija – Kraljestvo Italija)
- večina sodila v departma v Passarianu

13.10. avstrijski cesar Franc prevzame ozemlje Ilirskih provinc

POZITIVNE POSLEDICE:

- obdobje francoskega gospostva na slovenskih tleh → prvi močnejši in neposrednejši stik z naprednejšim svetom
- moderna uradniška uprava in sodstvo
- šolstvo
- enakost pred zakonom
- prvi stik z buržuazno ureditvijo, naprednimi idejami
- province povezujejo večino slovencev
- večja vloga slovenščine v šolstvu in uradih
- nov polet narodnega prebujenja
- odpravi privilegije vladajočih razredov.

Rast narodnega prebujenja v predmarčni dobi

Po porazu Napoleona so zmagovalci na dunajskem kongresu preuredili Evropo. Na prestol so se v glavnem vrnili stari vladarji. Dežele so se dodeljevale in zamenjavale po starih načelih ne glede na že tako žive nacionalne težnje. Na oblast so povsod prišli protirevolucionarji. Razred buržuazije je ostal odrinjen od oblasti. Sveta aliansa je med svoje naloge štela ohranitev zakonitega reda in miru v Evropi na podlagi krščanskih načel in boj za revolucionarnimi vrenji, liberalnimi idejami, narodnoosvobodilnimi in zedinjenimi gibanji, kjerkoli in v kakršnikoli obliki bi se pojavili.

Avstrijska absolutna monarhija

- njen vodilni minister od l. 1809 do 1848 knez Klemens Metteenich (vsa nacionalna gibanja je imel za produkt francoske revolucije in največjo nevarnost za obstoječi fevdalni družbeni red in absolutistični politični sistem).
- Cesarja te dobe sta bila Franc I. (1792-1835) in njegov sin Ferdinand I. (1835-1848)
- Za čas dunajskega kongresa dobi celotno ozemlje Ilirskih provinc, Tirolsko, Salzburško, V del Galicije s Tarnopoljem ter Lombardijo in Benečijo, l. 1846 si priključi še krakovsko republiko.

3.8.1816 – s cesarskim patentom ostalo ime Ilirija za S del nekdanjih francoskih provinc Primorsko, Kranjsko, beljaško okrožje in civilno Hrvaško na desnem bregu Save, ter obenem razširjeno na distrikta Čedad in Gradišče → Nova Ilirija, povzdignjena v

kraljestvo, vladarski naslov je kralj Ilirije. Ni pa postala enotno upravno področje, temveč so je že l. 1816 razdelili na 2 gubernija:

- l.1822 so izločili Hrvaško iz Ilirije in združili z ostalo Hrvaško in Ogrsko
- l.1830 se tako zmanjšana Ilirija uveljavi v cerkveni organizaciji, goriški nadškof dobi naslov metropolita Ilirije.
- L.1849 se v oktoirani ustavi pojavi kot kronovina, sestavljena iz Koroške, Kranjske, Goriške, Trsta in Istre → pozneje nič več → do konca Avstrije se ohrani naziv Avstrijsko-ilirsko Primorje.

V veljavi je ostala vrsta francoskih reform: odprava cehov, deljivost zemljišč, ukinitvev patrimonialnega sodstva itd.

Nekaj reform je bilo odpravljenih: glede šolstva, cerkve in deloma obnovljeno staro stanje

Nekaj srednjih poti: v sodstvu, upravi

Avstrijske pokrajine so večinoma ohranile stanje, kot je nastalo po terezjanskih in jožefinskih reformah. V glavnem pa so ostale ohranjene francoske upravne meje.

UPRAVA:

- ljubljanski gubernij: Kranjska in Koroška
- tržaški gubernij: Goriška, Istra, Trst
- graški gubernij: Štajerska

Guberniji so bili razdeljeni na okrožja (kresije):

- ljubljanski: ljubljansko, novomeško, postojnsko, celovško in beljaško okrožje
- graški: nespremenjena ureditev
- tržaški: sprva goriško, tržaško, reško in karlovško okrožje, pozneje pa ozemlje mesta Trst, goriško in istrsko okrožje

Pod okrožji so bile okrajne gosposke (v rokah dominijev), ponekod okrajni komisarjati. Nižje enote so bile jožefinske davčne občine, t.i. podobčine.

Ena redkih predmarčnih reform je bila ureditev zemljiškega davka s franciscejskim katastrom → zemljiški gospod plačuje davke prav tako in po enakih principih kot kmet.

Glavna opora absolutističnega režima predmarčne dobe so: plemstvo, cerkev, vojska, birokracija, finančni vrhovi buržuazne družbe.

Plemstvo:

- edini privilegiran razred, ni pa imel neposrednega vpliva na vladanje
- imeli vodilna mesta v vojski in uradništvu
- stanovi niso imeli nobene vloge v političnem življenju
- med njimi je vedno več bogatih meščanov in ljudi z uradniško kariero

L.1818 na Kranjskem izdana stanovska ustava: deželo so predstavljali stanovi, ki so se sestali enkrat letno na deželni zboru in so bili sestavljeni iz duhovniške, gosposke, viteške in mestne klopi.

L.1816 so se v Avstrijo vrnili Jezuiti. Obnovljeni pa so bili tudi nekateri drugi redovi. Škofijske meje so se prilagajale upravni razdelitvi (ljubljanska škofija, goriška škofija, koprška škofija). Goriški škof dobi l.1830 ponovno nadškofijski naslov.

Maloštevilni svobodni poklici (npr. advokat) ter režimu vdana številna, a slabo plačana birokracija.

GOSPODARSTVO:

- nastanek prvih strojnih tovarn, uporaba prih parnih strojev, gradnja prve železnice...
→industrijska revolucija
- slovenske dežele so s to potjo začele, ko se je v Angliji industrijska revolucija že zaključevala (1.pol. 19.st.)
- nastajale so prve strojne tovarne, manufakture... → prizadeta majhna podjetja in domača obrt
- 2.11.1818 v Trstu splavljen parnik Carolina (prvi parnik v Jadranskem morju), služi za zvezo med Trstom in Benetkami.
- V tem času narašča produkcija železa (železovo rudo so kopali v Karnskih Alpah, na Pokljuki in na Jelovici, v Karavankah, v krajih okoli Mislinje, Šoštanja in Vitanja, na Kozjanskem, okrog Polšnika V od Litije, v okolici Turjaka prek Suhe krajine in drugod). → najdišča v tem času skromna, iskanje novih
- Večina naših današnjih rudnikov premoga je začela delati v predmarčni dobi. (nastajala vrsta kopov, vendar so se le redki uveljavili kot pravi rudniki po trajnosti izkoriščanjater večjih količinah premoga: Kočevje, Šentjanž, Zagorje, Trbovlje, Hrastnik, Leše pri Prevaljah), težave pri prevozu premoga na dolge razdalje; pravo vlogo so premogovniki imeli na Slovenskem šele po revoluciji 1848.
- Proizvodnja svinca, glavni rudniki v Rablju, Mežici in Črni...
- Proizvodnja živega srebra: Idrija (tu je tudi tovarna cinobra)
- V prvi polovici 19.st. so bile v Trstu številne ladjedelnice, večje ladjedelnice: Panfillijeva, ladjedelnica Sv. Marko, Loxdova mehanična delavnica...
- Tovarne mila (3) v Trstu, kjer je bila tudi tovarna stearinskih sveč
- Predilnice: Ajdovščina (1828), Ljubljana (1838), Prebold (1839)
- Suknarstvo: okoli Bleda in Radovljice, v Kranju, v Vetrinju...
- Platnarstvo: na gorenjskem, v Škofji Loki
- Svilarstvo: na Goriškem, društva za svilogojstvo na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem, čipkarstvo v Idriji
- Žimarstvo: v okolici Kranja
- Slamnikarstvo: v okolici Ihana
- Steklarstvo: na Pohorju, v Logu pri Rogatcu, pri Ojstrici blizu Vranjskega, v Trbovljah, v Zagorju, pri Cerknici...
- Papir: so izdelovali papirni mlini v Podgori pri Gorici in Ajdovščini na Primorskem, v Goričanah na Gorenjskem, v Žužemberku, pri Radečah na Dolenjskem...
- Sladkor: 2.pol 18.st. v Trstu prve rafinerije sladkorja, kasneje se preseli v Gorico, nastane tudi v Ljubljani (majhne količine pridobljenega sladkorja, uporaba sladkorne pese)

- Čevljarstvo: središče usnjarstva in čevljarstva je bilo v Trziču
- Prva hranilnica je nastala l.1820: Kranjska hranilnica v Ljubljani, nastale tudi v Celovcu, Trstu in Gorici, razvilo se je tudi zavarovalništvo
- L.1830 na Dunaju ustanovljena donavska paroplovna družba
- Železnica: v 40-ih letih je segalo na slovensko ozemlje tudi železniško omrežje, ki je v Avstriji začelo nastajati let 1838. Prva železnica prek našega ozemlja je bila zveza med središčem monarhije Dunajem in njenim glavnim pristaniščem (Trstom), t.i. južna železnica
- Tuj kapital: tržaški, nemški, dunajski, kapital fevdalcev...
- V predmarčni dobi se pojavljajo tudi prve delniške družbe ali na pol delniške družbe.

Pri nastajanju nove industrije je bilo tudi pri nas značilno:

- podaljševanje delovnega časa
- odpravljanje raznih tradicionalnih pravic in navad zlasti fužinarskih in rudarskih delavcev,
- uvajanje ženskega in otroškega dela (delali tudi pa 14 ur)
- odpravljeni številni prejšnji prazniki
- delovni čas v rudarstvu se je dvignil z 8 na 12 ur.

Težko delo, nezadostna prehrana in stanovanjske prilike so povzročale veliko umrljivost. V začetku 19.st. je umrla tretjina otrok v prvem letu življenja, povprečna življenska doba pa je trajala dva meseca manj kot 19 let.

V predmarčni dobi je na Slovenskem raslo število delavstva. Nastajalo je nekaj izrazito delavskih središč (večina pa še vedno povezana s kmečkim življenjem). Pri nas je delavec sovražil nove stroje kot vzrok poslabšanja svojega položaja.

Avstrijska vlada je bila do industrijskega razvoja v zelo protislovnem odnosu. Na eni strani je narekovala težnja po moči države ustanavljanje in krepitev industrije, na drugi strani pa je pomenila industrija naraščanje moči buržuazije in naraščanje proletariata (ki so se ga že od francoske revolucije dalje bali kot najbolj grozečo nevarnost revolucije).

Uvajanje novih oblik in metod v gospodarstvu je podpiralo industrijsko-obrtno društvo za Notranjo Avstrijo. O direktni podpori industrializacije po avstrijski vladi moremo govoriti le v malokaterih primerih. Predvsem je vlada želela iz strahu pred koncentracijo proletariata preprečiti ustanavljanje tovarn po velikih mestih. Ni bilo gospodarske svobode, še vedno so obstajali cehi, fevdalizem je predstavljal veliko oviro pri razvoju industrije in industrijska buržuazija je bila glavni faktor opozicije.

Industrijske buržuazije je bilo na slovenskem zelo malo. Številna pa je bila tista buržuazija, ki se je ukvarjala predvsem s trgovino, bila lastnica manjših manufaktur in železarskih podjetij. Na kmetih pa so imeli zemljiška posestva s podložniki. Pomembnejše družine: Bleiweisova rodbina, Ulepič, Terpinc, Kozlerji – vsi meščani s zemljiškimi posestvi, bali so se nasilne odprave fevdalizma.

Številno je bio cehovsko meščanstvo, ki je prevladovalo v manjših trgih in mestih in je s strahom gledalo na smer gospodarskega razvoja, na velike manufakture in industrijo in je videlo rešitev v obnovitvi (okrepitvi) cehovske organizacije.

Velike spremembe pa je doživelo poljedelstvo v prvi polovici 19.st. Agrarna revolucija je pri nas v tistem času zmagala dokončno. Triletno ali štiriletno kolobarjenje sadežev brez prahje je povsem prevladovalo. Uveljavile so se nove kulture: koruza, krompir, krmilne rastline... Konec je bilo velikih lakot (zadnja je bila 1817). Obnovile so se cesarsko-kraljeve kmetijske družbe po deželah (člani: fevdalci, meščani, inteligenca, nekateri veliki kmetje), ki so imele veliko vlogo pri izsuševanju ljubljanskega barja in močvir v celovški okolici, širjenju kulturnih strojev, poskusih uveljavljanja novih kultur, propagandi stranskih kmetijskih panog....

V drugi polovici 18.st. se je spremenil odnos do gozdov – ti so postajali gospodarko vedno bolj in na drugačen način pomembni. Zato so povečevali skrb za načrtno izkoriščanje in obnavljanje gozdov. Izvajanje gozdno-zaščitnih predpisov so nadzorovali posebni okrožni gozdni uradi in njim podrejeni gozdarji.

Položaj kmeta: Od druge polovice 18.st. je prodirajoči in zmagujoči kapital potreboval delovno silo, kmeta, ki bo, osvobojen pritiska zemljiškega gospoda, lahko prišel v tovarno. Jožefinske reforme so to imogočile in s tem pospešile diferenciacijo kmečkega prebivalstva. Še vedno je potekalo na eni strani manjšanje kmečke posesti, na drugi pa bogatenje vrhnje plasti kmetov. Francozi so proglasili deljivost kmečke posesti. Dovoljeno je bilo tudi kopičenje posesti v rokah posameznika. Položaj kmeta se je stalno slabšal. Davki so bili vedno večji, najtežje pa je kmet občutil podložništvo (dajatve, tlak in druge obveznosti). Kmet je bil v najostrejši opoziciji in revolucionarno razpoložen. Neprestano so se pojavljale zahteve po odpravi fevdalnega sistema, prošnje na cesarja in lokalni nemiri.

???????????????????? – no če bo kaj časa so na str.73

Na revnemu kmetu je ležala tudi vojaška obveznost. L.1845 je bila vojaščina znižana s 14 na 8 let. Vojaški obvezniki so se skrivali pred nabornimi komisijami – rokovnjači (napadali graščake pa tudi bogate kmete).

Položja na kmetih pa ni bil toliko slab, Samemu poljedelstvu ob strani je stala tudi krepko razvita domača obrt ter prevoznštvo.

Prebivalstvo slovenskih dežel je začelo naraščati hitreje. Konec je bilo kužnih bolezni in velikih lakot. Ni še prišlo do propada domače obrti, prevoznštva, kmeta miti ne do večjega izseljevanja. Pojavile pa so se nove epidemije: kolera. Prebivalstvo na tleh dan. Slovenije pa je od prvega vojaškega štetja do prvega modernega štetja 1857 naraslo za 57% (s 700 000 na 1 100 000).

Metternichova politika je gradila na partikularizmu in nasprotju zgodovinskih dežel ene do druge. Za ohranitev vsega starega je uporabljala vlada politiko vzbujanja nezaupanja in mržnje med posameznimi narodi monarhije. Tako se je vlada držala dveh, deloma nasprotujočih si stališč: na eni strani so bili višje šolstvo, vsi uradi in sodišča nemški oz. italijanski, na drugi strani pa se je za stvari, ki so se tikale širokih ljudskih plasti,

dopuščala tudi slovenščina. Tako stališče so izkoriščali slovenski buditelji v boju za širjenje in uveljavljanje slovenskega jezika.

ŠOLSTVO

Na eni strani je bilo potrebno za dvig bogastva države, industrije in obrti potrebno šolstvo, na drugi strani pa bi bilo potrebno vendarle obdržati ljudstvo v nevednosti, kajti izobrazba bi utegnila v njem porušiti vero in pokorščino. Slomšek in mnogi drugi so zahtevali, da je treba okrepiti predvsem versko vzgojo, kmete pa bolj privajati trdemu delu na polju kot pa učenju v šoli. Tudi na tem področju so nastopali proti vsemu napredku. Učitelji so še vedno bili cerkovniki.

Po propadu Ilirskih provinc so avstrijske oblasti na njihovem ozemlju ponovno uvedle stari sistem trivialk, glavnih šol in normalk. Število šol je naraščalo. Glavnih šol in normalke je bilo na Slovenskem v tem času 16. Gimnazije so bile v Ljubljani, Novem mestu, Celju, Mariboru, Celovcu, Gorici in Kopru. Privatni gimnaziji sta bili v Trstu in Idriji. L.1818 so gimnazije ponovno reformirali: uvedli so razredni pouk in povečali število razredov. Glavni predmetnik: verouk, latinščina, grščina, zemljepis, zgodovina, matematika in prirodoslovje. Nekatere predmete so poučevali v nemščini, nekatere v latinščini.

Liceji so bili v Ljubljani, Celovcu in Gorici. Niso imeli pravice dajati rigorozov in doktorskih nazivov. Obsegali so dva pripravljala letnika filozofije in štiriletni študij teologije.

V mestih in drugih večjih krajih je prevladoval pouk v nemščini oz. itelijanščini, na podeželju na Kranjskem, Goriškem in tržaški okolici pa je bil pouk večinoma v slovenščini. Na Štajerskem in na Koroškem so obstalaje v glavnem le nemške šole. Nedeljske šole pa so bile v glavnem slovenske.

Na licejih sta bili stolici za slovenski jezik v Ljubljani in v Gradcu. Podobna stolica je bila tudi v Gorici. Na Koroškem so uvedli slovenščino le v celovškem semenišču.

KULTURNO ŽIVLJENJE

- izhajali so časniki, vsi razen v Trstu so bili izključno nemški (nemščina kot jezik višje kulture), v njih so sodelovali tudi zavedni Slovenci.
- L.1843 so končno začele izhajati Novice, slovenski časnik.
- Žarišči glasbenega življenja sta bili Filharmonična družba (1794) in stanovsko gledališče v Ljubljani – utrjevanje klasicističnega in romnatičnega glasbenega stila. Slovensko narodno prebujenje še ni toliko vplivalo, da bi se uveljavil slovenski umetnostni pečat.
- V leposlovju je prevladovala nemščina. L.1836 pa je izšla prva prava izvorna slovenska povest: Sreča v nesreči Janeza Ciglarja. Zaradi vloge v narodnem prebujenju pa cenimo predvsem veličastno delo Franceta Prešerna.
- Poglavitni predstavniki slovenske slavistike: Jernej Kopitar, Matija Čop (zgodovina slovenske literature) in France Miklošič (fililog).
- Poraslo je zanimanje za zgodovino in prirodoslovje: raziskovanje tujih in domačih znanstvenikov, ustanavljanje muzejev, društev, prvih strokovnih časopisov...
- Prva v domačem jeziku napisana zgodovinska knjiga je izšla v Gradcu l1845, napisal jo je župnik v Mali Nedelji Anton Krempl: Dogodivščine štajerske zemle z posebnim pogledom na Slovence.

SLOVENSKA NARODNA ZAVEST IN NARODNO GIBANJE

V glavnem podtalno in naskrivaj so se počasi tudi na Slovenskem širile liberalne, demokratične in revolucionarne ideje. Vedno bolj se je v glavni slovenski deželi, na Kranjskem, zamenjavala izraza Kranjci, kranjščina s Slovenci, slovenščina. Vedno bolj se je oblikoval enoten knjižni jezik.

Še vedno je prevladoval pokrajinska zavest. Krog narodno zavednih Slovencev pa se je vedno bolj širil, zlasti med inteligenco. Še vedno so slovensko gibanje s simpatijo spremljali razni Nemci, ker to še ni ogrožalo vodilne vloge nemškega jezika. Bili so za širjenje slovenščine v šolah, v ničemer pa se niso dvignili proti obstoječemu sistemu kulturne in politične podrejenosti. Opazen pa je bil vedno večji odpor proti germanizaciji, ki se je širila med šolstvom.

Zaradi absolutizma narodno gibanje s kulturnega in jezikovnega področja v javnosti ni moglo preiti na politično. Zunanje težišče slovenskega narodnega gibanja je bilo vseskozi na literarnem področju in se je kazalo predvsem v različnem odnosu do teh ali drugih leterarnih problemov.

2 K R O G A

- 1) V skladu s gospodarsko in družbeno strukturo je na naših tleh prevladovala konzervativna smer v slovenskem buditeljskem delovanju. Konzervativci so videli rešitev vseh vprašanj samo v sodelovanju z oblastjo, v ponižnem prepričevanju o potrebah jezikovnih koncesij Slovincem v šolstvu in uradih in v popolni zvestobi dinastiji. Vse reforme naj bi bile izvedene od zgoraj. V kulturnem pogledu so se zadovoljevali z molitvenimi knjižicami in praktičnimi gospodarsko-kmetijskimi nauki v prozi in verzih. Za višjo literaturo naj Slovenci sežejo po nemških knjigah.
- 2) Proti idejam konservativnega tabora pa je bil Prešernov krog. Na zunaj se je uveljavil v najprogresivnejši literarni stvaritvi predmarčne dobe, v almanahu Kranjska Čbelica. (1830-1834, izide štirikrat). Ustanovil in urejal ga je Miha Kastelic. V njej so poleg drugih objavljali predvsem Prešeren. Čop in Smole. Ta tabor je tedaj edini na dlovenskem postavljaj narodni program na prave osnove: razumel je kmeta in se postavljaj na njegovo stran v spopadu s fevdalizmom. Končni smoter slovenskega buditeljskega dela je popolna neodvisnost in samostojnost slovenskega naroda, doseganje lastne oblasti, enakopravna svoboda vseh narodov.

Veliko in pomembno zmago nad konzervativnim taborom je dosegel Prešernov krog v t.i. abecedni vojni v začetki tridesetih let: Kopitar je žlel ustvariti enoten črkopis za Z in J Slovane. Te načrte je poskušal uresničiti Franc Metelko (metelčica, sestavljena iz kombinadije latinskih in ciriličnih črk). V borbi za metelčico in zoper njo je metelčica izgubila. V tem času se razvije tudi neka posebna abeceda duhovnika Pera Danjka, vendar je tudi danjčica propadla v ostrem boju.

ILIRIZEM

Že od začetka nacionalnega prebujenja pri avstrijskih slovanskih narodih je igrala pomembno vlogo zavest o številčnosti Slovanov in o potrebi povezave njihovega boja. Zaradi začetne šibkosti in nerazvitosti so mnogi videli edino rešilno pot v združitvi vse slovanskih narodov v en narod s skupnim jezikom.

- Kollarjeva teorija o štirih velikih slovanskih narodih (ruskem, poljskem, češkem in ilirskem), katerim v korist naj bi se odpovedali manjši narodi.
- Na Slovenskem je ilirizem pomenil širjenje narodne zavesti. Je pa predvideval slovenščino le kot narečje v knjigah za kmete. Razširil se je predvsem med duhovniško in posvetno inteligenco na Koroškem in Štajerskem.
- Za Ilirizem: Stanko Vraz, Matija Majar
- Proti ilirizmu: Prešernov krog – sodelovanje slovanskih narodov, toda v demokratični borbi in na temelju medsebojne enakopravnosti.

Poskusi izdajanja demokratičnega lista so kmalu propadli (Kranjska Čbelica). Prešernov krog je bil potisnjen v ozadje. Začelo pa se je izdajanje Novic, praktično gospodarskega in literarnega lista. Urednik je postal Janez Bleiweis, ki mu je dal pečat konzervativnega tabora. Bleiweis je tako za dolga desetletja postal vodilni predstavnik slovenskega narodnega gibanja. Kmetijske in rokodelske novice so začele izhajati 5.7.1843. Objavljali so tako nasvete za kmete, rokodelce in obrtnike kot tudi bombastičnega Vesel-Koseskega. Novice so predstavljale nov korak v političnem razvoju slovenskega naroda. Ljubljana je postala središče slovenske politične akcije, v lamer se nedvomno zrcali proces nadaljnjega notranjega formiranja in utrjevanja slovenskega naroda.

Revolucionarno leto 1848 in program Zedinjene Slovenije

Naraščajoče nezadovoljstvo z reakcionarnimi režimi in vedno večji odpor proti njihovi politiki so še povečale zelo slabe letine v velikem delu Evrope.

Vloga proletariata v tej revoluciji je bila izredno velika in proletariat ni izsilil le splošne volilne pravice in vrste socialnih institucij, temveč tudi vključitev predstavnikov delavstva v vlado.

Iz Francije se je širila revolucija kot plaz po Evropi.

3.3. je imel Lajos Kossuth (vodja liberalnega tabora na Madžarskem) v ogrskem državnem zboru govor, v katerem je ostro kritiziral Metternichov sistem in zahteval uvedbo ustavnih oblik v vse cesarske dežele. Ta govor je imel v nadaljnjih revolucijskih dneh velik vpliv.

13.3. je vrenje na Dunaju preraslo v revolucijo, ki je še istega dne privedla do odstopa Metternicha, 15.3. pa do obljube ustave. Tega dne je revolucija zajela Budimpešto. 17.3. je bila na Dunaju Ogrski obljubljen samostojna, saboru odgovorna vlada. 18. in 19. 3. je zmagala revolucija v Berlinu (glavnem mestu Prusije).

Dunajska revolucija je uspela v skupnem boju vseh nasprotnikov absolutizma: delavstva, drobne buržoazije, buržoazije. Toda, ko je delavstvo začelo napadati in požigati užitninske urade, sodna poslopja, policijske stražnice in tovarne, se je buržoazija preplašila. Ustrašila se je ne samo delavstva, ampak je videla v svoji grozi proletariat v taki moči in vlogi, kakor jo je imel tedaj v Franciji. Ustanovitev narodne garde (prevzete po francoski revoluciji) je služila za obrambo buržoazne lastnine in za boj proti delavstvu. Njena prva naloga je bila zadušiti delavske nemire.

Zaradi strahu pred proletariatom na koncesije hitro pripravljena buržoazija na Dunaju ni prevzela oblasti v svoje roke. Ohranitev monarhije se ji je zdela ključna in bistvena zahteva.

Cesar je obljubil ustavo, imenovano je bilo odgovorno ministrstvo, v katerem je bil med 7 člani le 1 pripadnik buržoazije. V vojski ni prišlo do nobenih sprememb.

Vesti o revoluciji na Dunaju so na Slovensko prišle v nekaj dneh. 16.3. so prispele v Ljubljano. Delavstvo iz mesta in bližnje okolice, del drobne buržoazije in študentov so takoj priredili po mestu revolucionarne manifestacije. Pri tem so napadli in razbili mitniške zapornice, uničili mitniške čuvajnice, razbili šipe na mitninskih poslopih in nekaterih stanovanjih (zakupnika mestne užitnine, Metternichova soha, napadli stanovanje ljubljanskega župana). → napadli so vse tiste institucije, ki so najbolj otipljivo predstavljale stari fevdalni sistem in njegovo izkoriščanje človeka.

Prestrašeni od nastopa proletariata so si meščani še tisto noč uredili narodno stražo, ki je skupaj z vojaštvom nastopila proti demonstrantom. Bleiweis je v Novicah podčrtoval pomen narodnih straž, v katerih je videl le obrambo pred nadaljevanjem revolucije, ni pa mu prišlo na misel, da bi narodna straža lahko branila pridobitve revolucije.

Narodne straže:

- v njih so sodelovali plemiči, meščani, študentje
- vsi, ki so živeli od dnevne ali tedenske mezde niso mogli biti v narodni straži
- morale so nadomeščati vojsko, ki je vsa šla v Italijo braniti avstrijsko gospostvo pred italijansko revolucijo.

Buržoazija:

- postavi si geslo: mir, red in varnost
- bali so se nemirov in bili zato pripravljene na sklenitev vsakega kompromisa z reakcijo, le da ne bi prišlo do prave revolucije.
- Pri nas je ni preplašil toliko strah pred proletariatom kot strah pred kmeti.

Kmetje:

- marčno revolucijo so pozdravili s silnim navdušenjem, saj jim je pomenila takojšnjo odpravo fevdalne odvisnosti
- kakor hitro so se razširile vesti o revoluciji na Dunaju so začeli obračunavati s svojimi nasprotniki – zemljiškimi gospodi. Posebno tam, kjer so imeli kmetje že prej kake spore z graščinami, je nastala cela vrsta krajevnih uporov.
- Največji med krajevnimi upri je bil upor ižanskih kmetov, ki so 21.3. napadli ižanski grad, ga oplenili, razbili in zažgali hišno opremo ter požgali zemljiške knjige in urbarje – simbole fevdalnih obveznosti. Isto so želeli narediti tudi z ižanskim župniščem, toda med tem je prišla vojska iz Ljubljane in razgnala kmete.
- ta val revolucionarnih nastopov je trajal do prve polovice aprila, na Koroškem celo do začetka Maja. V njih so kmetje mnogokje neposredno obračunali s svojimi

zemljiškimi gospodi in njihovimi predstavniki, povsod pa so prenehali izpolnjevati svoje fevdalne obveznosti in s tem sami dejansko zaključili fevdalno obdobje.

Ti kmečki nemiri so se povezovali tudi z nemiri delavstva. (rudnik v Idriji, železarna v Podrožčici)

ODNOS DO KMEČKEGA VPRAŠANJA

Buržoazija na naših tleh je bila še zelo malo povezana z industrijo, navezana je bila na svoja kmečka posestva, in prav tako tudi cehovsko meščanstvo, a za kmetove zahteve ni imela razumevanja. Prav tako je bilo tudi s cerkvijo in plemstvom.

- Lavantinski škof Slomšek sestavi pastirsko pismo (ne se upirat, bodite hvaležni za vse, kar ste dobili do sedaj, zadeve se izboljšujejo, samo potrpite, tudi Kristus govori o tlaki...)

Zemljiška odveza se mora po mnenju buržoazije izvršiti legalno, preko deželnih zborov, parlamenta ali na kak podoben način. Do takrat pa bi morali kmetje v redu izvrševati vse svoje obveznosti in plačevati dajatve in davke brez vsake spremembe. Zemljiško odvezo pa si je buržoazija seveda predstavljala le z odškodnino.

Tudi inteligenca, ki ni bila zainteresirana na fevdalnih odnosih in se je morebiti celo strinjala z zahtevami kmetov, v nemirih na kmetih skušala čim bolj pomirjevalno vplivati na kmete, jih odvrniti od obračunavanja s fevdalci in jih pregovoriti za mirno pot.

Radikalno kmečko stališče, ki se je kazalo v popolnem odklanjanju plačevanja dajatev in ki se je izražalo v novih nemirih od vseh poskusih izterjevanja, je prisililo oblasti in zemljiške gospode k popuščanju.

Znova se je pokazalo, da se da kaj doseči le z revolucionarno akcijo in da vse mirne, legalne akcije, zanašajoč se na dobro voljo in uvidevnost vladajočih ostanejo brez učinka.

NACIONALNO VPRAŠANJE

Nacionalno vprašanje je še posebej razburkalo habsburško monarhijo, saj je bilo njeno ozemlje prizadeto pri skoraj vseh velikih evropskih nacionalnih gibanjih tistega časa. Začela se je akcija za zedinjenje Nemčije.

Revolucionarno gibanje je v nemških državah postavilo na dnevni red preureditev okostenele, neživljenske nemške zveze v novo zedinjeno nemško državo z močno centralno oblastjo. 31.3. se je v Frankfurtu sestal predparlament in je določil glavna načela za volitve v nemško ustavodajno skupščino, ki naj Nemčijo na novo uredi.

V Avstriji, ki je družila nemške dežele z nenemškimi, so nastajali še posebni problemi:

- med Nemci se je levica zavzemala za trdnejši, močnejši priključek k Nemčiji, za močnejšo centralno nemško oblast, za večjo ali manjšo raztopitev Avstrije v Nemčiji, za zvezno državo proti zvezi držav.
- Desnica je želela le šibko centralno oblast, ohranitev avstrijske samostojnosti in suverenosti, za zvezo držav proti zvezni državi. Poleg republike se je bala tudi

konkurence industrije in trgovine iz Nemčije, oklepala se je cesarja in avstrijske monarhije.

Levica je bila močnejša le na Dunaju in v nekaterih drugih mestih, večina prebivalstva v monarhiji pa je stala v taboru desnice.

Avstrijska vlada in dvor nista bila navdušena za Frankfurt. Niso se želeli podrediti nekemu revolucionarnemu parlamentu in se še bolj odreči svoji oblasti. Na drugi strani pa je avt. vlada želela hegemonijo Avstrije v Nemčiji. Zato ni mogla mimo volitev, poskušala pa je doseči, da bi bilo izvoljenih čim več poslancev, ki bi v frankfurtskem parlamentu zastopali načelo integritete Avstrije in v nobenem primeru ne bi dopustili kaj več kot zvezo držav.

Mnogim, tudi zavednim Slovencem se je zdelo samo po sebi umevno, da e davna povezanost Slovenije z Avstrijo in prek nje z Nemčijo nadaljuje v ustavni nemški organizaciji, preurejeni v duhu novega časa.

Volitve v Frankfurt naj bi se izvršile na vsem ozemlju Avstrije, ki je spadalo k nemški zvezi. To so bile nemške, slovenske in češke dežele. Čehi so volitve v celoti odklonili (Palacky: ne morejo postati del Nemčije, ker Čehi niso Nemci; zavzemal se je za Avstrijo, ki bi bila pravična svojim narodom).

Noben narod v letu 1848 ni predstavljal enotnega političnega tabora. Na vprašanja, kako rešiti politične probleme, ki jih je prinesla revolucija, kakšna naj bi bila vloga vladarja, kakšna vloga parlamenta, kako rešiti zemljiško odvezo, niso niti v enem narodu odgovarjali enotno. Pri vsakem so bili različni tabori, od skrajne reakcionarne desnice in konzervativcev prek različnih liberalnih nians do levih demokratov in revolucionarjev. Avstrijski dvor je znal nacionalna nasprotja zelo spretno izrabljati. Izredno prav so dvoru prišla nacionalna nasprotja v ogrskem delu monarhije. Dvor je izigral eno stran proti drugi, vsaka stran si je skušala v dvoru dobiti zaveznika proti nasprotnici in je bila zato pripravljena na koncesije.

SLOVENSKO NACIONALNO VPRAŠANJE se je pojavilo v javnosti takoj po revolucionarnih dunajskih marčnih dneh.

Matija Majar v članku, ki je bil kasneje objavljen v Novicah napisal naslednje: zdaj se more začeti sreča našega naroda, da moremo zdaj stopiti kakor svobodni narod med druge svobodne narode, da tako imenitnega časa za vse Slovence še ni bilo, kar sonce sije. Vsi smo bratje in vsi potrebujemo drug drugega.

Adresa kranjskim stanovom, ki jo je 29.3. podpisalo 44 dunajskih Slovencev je zahtevala zaščito slovenske narodnosti na Kranjskem, Primorskem in slovenskih delih Štajerske in Koroške.

Oklic Mili bratje Slovenci, ki sta ga napisala jurista Semrajc in Globočnik in je bil nato objavljen v Novicah: izražena zahteva po združenju Slovencev.

5.4. so izdali slovanski odposlanci iz čeških in hrvaških dežel na Dunaju proglas, ki poziva k združitvi slovenskega ozemlja. Dunajski Slovenci, ki so ustanovili društvo Slovenija so 20.4. sestavili program, v katerem so zahtevali:

- 1) da se politično razkropljeni narod Slovencev na Kranjskem, Štajerskem, Primorskem in Koroškem kot eden narod v eno kraljestvo z imenom Slovenija zedini in da ima zase svoj deželni zbor.

- 2) Da ima slovenski jezik v Sloveniji popolnoma iste pravice, kot ima nemški jezik v nemških deželah, da bode tedaj naši volju prepuščeno, kdaj in kako hočemo slovenski jezik v šole in pisarnice upeljati.
- 3) Da bode naša Slovenija obstojni del Avstrijskega ne nemškega cesarstva. Mi nočemo, da bi bila naša dežela pri nemškem zboru namestivana, le tiste postave nas bodo vezale, kot nam bode Cesar z našimi poročniki dal.

Podoben program sta sprejeli tudi v tem času ustanovljeni slovenski društva v Gradcu in Ljubljani. Matija Majar je še v aprilu ozemlje, ki naj bi ga zajela Slovenija, natančneje opredelil in vključil vanjo tudi Beneške in Ogrske Slovence. V zvezi z Zedinjeno Slovenijo se je javljala tudi zahteva po ustanovitvi slovenske univerze.

Program Zedinjena Slovenija:

- odprava starih deželenih enot, nove meje, potegnjene po narodnostnem ozemlju, lasten parlament in lastna uprava.

Revolucija je odprla možnosti javnega izražanja in odobravanja.

Program Zedinjene Slovenije je izšel iz svobodomiselnih, liberalnih krogov slovenske inteligence in študentov. Konservativci so bili na začetku popolnoma proti (Slomšek, Majar, Bleiweis).

Gotovo je, da je z revolucijo upoštevanje slovenščine zelo poraslo, lahko rečemo, da je bila to nekeka naravna posledica velikih sprememb. Tudi nasprotniki slovenskega narodnega gibanja niso mogle mimo nje, vsi so ji priznavali več pravic.

Tudi Slovenci l.1848 niso postavljali zahtev proti Avstriji ali izven nje. Avstroslavizem, naziranje, da je nadaljni obstoj habsburške monarhije potreben za življenske interese slovanskih narodov, se povezuje s predstavo o drugačni, boljši, preurejeni monarhiji kot ustavni federaciji svobodnih in enakopravnih narodov.

Zedinjeno Slovenijo so želeli doseči na legalen način.

Poleg Zedinjene Slovenije se je postavljala v l.1884 v slovenski program tudi ožja povezava s Hrvaško in preko nje z Vojvodino. Ni pa šlo za zlitje ali priključitev, temveč za širšo povezavo, torej za dopolnitev in ne za spremembo programa Zedinjene Slovenije. Nasploh je bila l.1848 zelo živa in aktivna misel na skupnost interesov, na sodelovanje in povezovanje jugoslovanskih narodov.

Slovenci so, da bi pokazali množično podporo svojim zahtevam, so nabrali podpise na peticije za Zedinjeno Slovenijo. Tako se je samo na Štajerskem so začetka maja nabralo 11 000 podpisov. Ostalo aktivno narodno gibanje je bilo l.1848 omejeno predvsem na manjši del inteligence, zlasti študentske maldine in na del meščanstva. Niti Ljubljana niti druga središča po Slovenskem niso dajala množične podpore slovenskim političnim zahtevam, prav tako pa se niso ogrevala za nemško nacionalno idejo. Slovensko narodno gibanje je zajelo vse slovenske pokrajine.

Razgibano politično življenje je prineslo Slovincem prva društva: dunajsko, graško, ljubljansko + v Trstu Slavljanski zbor, v Celovcu Slovensko bralno društvo, v Gorici Slavljansko bralno društvo, v Celju Celjska družba za gojitev sporazumevanja med Nemci in Slovenci.

Začeli izhajati tudi drugi slovenski časopisi (poleg Novic).

- Slovenija- prvi slovenski politični časopis
- Celjske slovenske novine, Celje
- Slavljanski rodoljub, Trst
- Slovenski cerkveni časopis, Ljubljana

Eno prvih političnih vprašanj, do katerega so morali Slovenci zavzeti svoje stališče je bilo vprašanje odnosa do Nemčije in do volitev v frankfurtski parlament. Volitve so bile razpisane 15.4. za začetek maja.

Avtorji programa Zedinjena Slovenija so se postavili proti priključitvi Slovenije Nemčiji in proti volitvam, zlasti dunajska Slovenija je vodila obsežno protifrankfurtsko agitacijo. Pozivala je Slovence, naj odklonijo volitve, naj protestirajo proti pozivom oblasti na volitve in naj zahtevajo uradno protokoliranje teh protestov.

Konservativni Slovenci protifrankfurtske politike niso sprejeli. Lojalno so se volitev udeležili, ne iz navdušenja za Nemčijo ali Frankfurt, ampak iz zvestobe navodilom avstrijske vlade.

Tudi zavedni liberalni Slovenci se niso vsi opredelili proti Frankfurtu.

Na kmetih je vladalo v splošnem veliko nezaupanje do volitev, tako frankfurtskih kakor pozneje tistih v dunajski državni zbor. Izvrševalci volitev so bili namreč uradniki in duhovniki, ponekod celo graščaki – torej prav tisti, ki jih kmet od prej ni imel v dobrem spominu in ki so ga tudi zdaj najbolj prepričevali svoje dajatve. Volitve so bile kmetu povsod povezane z vprašanjem zemljiške odveze.

Razredna diferenciacija se je mnogokje posebno močno ujemala z narodnostjo in ni malokje prišlo do tega, da so za frankfurtske volitve med slovenskim kmečkim prebivalstvom agitirali prav tisti Nemci, ki jih je kmet izpred Revolucije poznal kot svoje zatiralce.

Frankfurtske volitve so pokazale, kako bi geslo Zedinjene Slovenije , revolucioarno in protifevdalno že samo po sebi, z zahtevo po slovenskem uradovalnem jeziku in slovenskih uradnikih moglo navdušiti in aktivirati slovenskega kmeta, če bi se povezalo z zahtevo po takojšnji zemljipki odvezi brez odškodnine, z revolucionarnim in protifevdalnim programom kmečkih množic. V splošnem sta šla kmečko in narodno gibanje vsak svojo pot. To pa ni bila napaka smao pri nas, to je bila splošna napaka takratnega evropskega liberalizma in večine takratne evropske demokratične levice.

Frankfurtske volitve so na slovenskem Koroškem, Notranjskem in Primorskem potekale v glavnem brez večje abstinence. Na Dolenjskem, Gorenjskem in Slovenskem Štajerskem pa je bilo precejšnje odklanjanje privolitev in precejšna abstinenca volilnih mož pri volitvi poslancev.

O kakem pravem boju strank pri teh prvih modernih volitvah na Slovenskem ni bilo govora. Izvoljeni so bili večinoma desni liberalci avstrijske orientacije.

Med italijani v Trstu in drugje na Primorskem sta se ob frankfurtskih volitvah kazali dve struji: ena je v pričakovanju razcveta Trsta kot velikega pristanišča nemške zveze podpirala zvezo z Nemčijo, druga pa je iz avtomobilističnih ali nacionalnih razlogov vsako vključitev v Nemčijo odklanjala.

Med neprestanimi poskusi obrniti razvoj v svojo smer, je vlada 25. aprila izdelala oktorirano ustavo, sestavljeno po vzoru belgijske, s parlamentom iz senata in poslanske zbornice in cesarjevo pravico veta na vse sklepe parlamenta. 13.5. je razpustila politični centralni odbor dunajske narodne garde, ki se je bil na predlog študentov ustvaril nekaj dni prej v obrambo demokratičnih svoboščin. 26.5. jje razpustila akademsko legijo.

Toda v vseh primerih je naletela na ogorčen odpor delavstva, študentov in drobne buržuazije, ki je pritegnil na svojo stran celo dele buržuazije. Ponovno je prišlo do zmage revolucije. Ustavni parlament naj bi dal ustavo, uveljavljena je „splošna“ volilna pravica, razpustitve so bile preklicane, revolucija je slavila višek svoje moči.

Cesar je 17.5. pobegnil z Dunaja v Innsbruck, na Tirolsko, v najbolj konzervativno avt. deželo in se na Dunaj vrnil šele 12.8.

Bleiweis glede tega pokaže zelo prilagodljivo stališče. Sprva nastopi proti revolucionarjem, nato pa v začetku junija spremeni mnenje in zapiše, da so se Dunajčani na neprimeren način potegnili za sicer pravično stvar. Tako prilagodljivo stališče je pokazal tudi glede slovenskega programa: po frankfurtskih volitvah je začel objavljati članke proti Frankfurtu in se počasi zavzemal za Zedinjeno Slovenijo.

1.5. je v Pragi izšel poziv „bratom Slovanom“ na slovanski kongres. Vest o sklicu je zbudila veliko pozornost in močan odpor v nemških in madžarskih političnih krogih. Madžarska se je počutila ogroženo. Na kongres je prišlo preko 300 ljudi (tudi Vraz + 3 Slovenci). Večina delegatov je pripadala liberalnemu taboru. Udeležil se ga je tudi ruski revolucionar, poznejši anarhist Bakunin.

Izdelan je bil manifest evropskim narodom. V katerem je bilo z romantično patetiko ugotovljeno, da je svoboda, enakost in bratstvo slovansko geslo danes prav tako kot pred tisoč leti. Poudarjeno je tudi bilo, naj ne velja geslo le za posameznega človeka in njegove pravice, ampak prav za vse narode. Avstrija naj bi se preuredila v zvezo enakopravnih narodov. Za slovence so navedli:

- da se vsi Slovenci, ki prebivajo na Štajerskem, Kranjskem, Koroškem in v Pirmorju združijo v eno politično celoto pod imenom Kraljevina Slovenija in da postane Ljubljana sedež njegove skupne vlade
- da doseže slovenski jezik diplomatsko veljavo in se vpelje v šole, urade in sodišča, da je znanje slovenskega jezika za vsakega uradnika neogibna dolžnost.
- Prosijo, da se v Ljubljani uvede univerza.

Bachov absolutizem

- L.1851 ukinjene narodne garde in odpravljena prisega na ustavo za uradništvo
- 31.12.1841 – silvestrski patent, oktorirana ustava, ukinjene politične pravice državljanov in porotna sodišča; postopno ukinjanje liberalnih in narodnostnih pravic, odpravljena tiskovna svoboda, prepovedana politična društva, načelo enakopravnosti jezikov je izginilo.
- Volilna pravica dana le tistim, ki so plačevali direktne davke (polnoletni moški, pa tudi ženske in otroci). Volilne upravičence so razdelili v volilni imenik po višini davka na 3 dele. V prvem volilnem razredu najman volilcev, so pa ti imeli največ premoženja. V tretjem volilnem razredu največ volilcev. Vsak volilni razred je dobil enako število občinskih odbornikov. Ne glede na plačevanje davkov pa je volilno pravico imela inteligenca.
- L.1850 je vlada izdala deželne ustave in deželnozborske volilne rede. Do novih volitev je prišlo šele ob obnavljanju življenja l.1861.
- L.1849 je bila uvedena nova upravna ureditev. Gubrniji so bili nadomeščeni z deželnimi namestništvimi. Mejna črta je bila potegnjena v slvoensko škodo.
- Za sodstvo so bili urejeni sodni okraji (v vsakem okrajnem glavarstvu več sodnih okrajev)
- S to ureditvijo je bila dokončno odpravljena stara fevdalna, z zemljiškii gospodstvi povezana uprava ter uveljavljena moderna državna adminstracija.
- L.1850 so ustvarili mrežo trgovsko-obrtnih zbornic, ki so imele nalogo spremljati gospodarski razvoj svojega področja in sporočati vladi mnenja in želje gospodarskih krogov ter dajati pobude za gospodarsko politiko. V skladu z določbami oktroirane ustave, ki je proglašala vso državo za enotno carinsko in trgovsko ozemlje, je bila

1.7.1851 odpravljena carinska meja med avstrijskim in ogrskim delom monarhije. L.1859 je obrtni red uvajal obrtno svobodo.

- Važno vlogo v gospodarskem razvoju je imela nadaljna gradnja železnic, ki jo je vlada pospeševala. Trst je v tej dobi naglo napredoval.

Poglavitna naloga novega režima je bila ZEMLJIŠKA ODVEZA. Z njo je plemstvo izgubilo vrhovno lastništvo nad zemljo in vse iz tega izvirajoče pravice do fevdalnih dajatev, bremen in služnosti, ki jih je moral kmet prej dajati oz. opravljati. Konec je bilo tudi patrimonialnega sodstva nad kmetom.

Brez odškodnine so bila odpravljena bremena, ki so jih kmetje bili dolžni zemljiškemu gospodom, ker so ti dotlej izvrševali javnopravne funkcije, kar pa je bilo na oemlju nekdanjih Ilirskih provinc že tako v zelo zmanjšani vplejavi.

Pri določanju same odškodnine pa se je uveljavilo naslednje načelo: potem ko so komisije opravile šestokrat zelo zapleten proces ocentive in dobile celotne zneske vrednosti proti odškodnini odpravljenih fevdalnih bremen, so odpisala 1/3 zneska na račun prejšnjih javnopravnih funkcij zemljiškega gospoda tako, da se jo šteli kot pavšalni davek. Drugi 2/3 pa so razdelili na polovico in so torej 1/3 plačali kmetje v obliki dvajsetletnih anuitet, a zadnja 1/3 odškodninskih zahtev je odpadla na dežele, ki so za kriteje teh bremen smele pobirati posebne doklade na davke (precejšen del tega zneska je plačal kmet).

Šolstvo:

- do reforme šolstva ni prišlo (ni se uveljavilo načelo materinščina kot učni jezik)
- ni se izboljšalo ne materialno stanje šol niti položaj učiteljstva (učitelj še naprej slabo izobražen).
- Posveča skrb le visokemu in srednjemu šolstvu (predmetni pok, odpravljeni liceji)

Režim se je mmočno opiral tudi na cerkev. L.1855 je sklenjen konkordat (učiteljstvo pod cerkvenim nadzorstvom, duhovščina izvzeta iz oblasti državnega sodstva...)

V tem času pri nas nespremenjeno razmerje družbenih sil. (prevlada konzervativne struje, politično življenje na slovenskem zamere, zavedna le redka inteligenca in duhovščina, kmet bil prepuščen problemu zemlje in zemljiške odveze, izhajajo le še Novice ter Zgodnja Danica (nek. Slovenski cerkveni časopis).

Obnavljanje ustavnega življenja

L.1859 Avstrija izgubi v vojni s Francijo Lombardijo → zlom absolutizma v Avstriji → Bacha zamenja Goluchowski.

5.3. 1860 je obstoječe posvetovalno telo: državni svet s cesarskim patentom pomnoženo z novimi člani. Ker ni bilo deželnih zborov, je člane imenoval sam. Razpravljaj naj bi o državnem proračunu in finančnih poročilih. Ni imel nobene zakonodajne iniciative.

20.10.1860 izideta cesarjev manifest in diploma o ureditvi notranjih državnopravnih odnosov v monarhiji – oktobrska diploma. Zakonodajno oblast deli med cesarja, deželne zbornice in državni zbor. Deželni zbori so se le malo razlikovali od nekdanjih deželnih stanov fevdalne uprave.

Oktobrska diploma naleti na nasprotovanje nemških centralistov zaradi poudarjene vloge deželnih zborov

In deželnih avtonomj.

Cesar je bil ponovno prisiljen zamenjati ministre. Vodilno vlogo je prevzel Schmerling (zavzet za centralistično ureditev celotne monarhije z nemško nadvlado).

26.2.1861 je prišlo do razglasa februarskega patenta. → povratek k centralistični ureditvi. Za vso monarhijo je predviden državni zbor, ki sta ga sestavljali 2 zbornici (gosposka in poslanska) V gosposko je člane imenoval Cesar, v poslansko pa so jih volili deželni zbori. V vsakem od teh je bilo 5 skupin članov: virilisti, poslanci veleposestva, trgovsko-obrtnih zbornic, mest in podeželja).

Volitve v mestih so bile neposredne, v kmečki skupini pa so poslance volili posredno, preko volilnih mož, izvoljenih v vsaki občini. Osnovna značilnost volilnega sistema so bile kurije. Isti sistem kurij, ki je veljal za deželne zборе, je bil tudi v državnem zboru (glavni smoter Schmerlingove volilne geometrije je dati nemškemu elementu čim močnejši položaj v parlamentu).

S februarским patentom je Avstrija stopila v ustavno obdobje in Schmerlingov volilni sistem se je ohranil, kljub vsem poznejšim spremembam v mnogih potezah vse do propada monarhije.